

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Йоланда Зографова – Институт за изследване на населението и човека, БАН

На дисертационен труд на тема: Влияние на родителските стилове и емоционалната интелигентност върху начините на справяне с конфликтни ситуации при гръцки юноши, на докторант Димитриос Варсамис. По процедура за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, област на висше образование: 3. Социални, икономически и правни науки, Професионална област: 3.2 Психология, Област: „Педагогическа и възрастова психология“

Дисертационният труд на Димитриос Варсамис е посветен на високо актуална и значима тема, засягаща както подрастващите и тяхното психично благополучие, така и родителите им и техните взаимоотношения, въздействащи всекидневно върху психиката и начина на живот на децата им. В съвременния контекст на ускорено навлизане на модерни технологии от най-ранна възраст, силното влияние на социалните мрежи върху мисленето и взаимоотношенията на подрастващите, все пак семейството е сигурната традиционна среда за безопасно и нормално развитие на децата. Това е и първият социализиращ фактор в живота на индивида.

Дисертацията съдържа 137 страници и е структурирана в увод, три глави, обобщение, изводи, приноси, библиография и приложения. Използваните литературни източници са 213 на брой заглавия на латиница.

Сложността на периода на юношеството е от трудните предизвикателства и във феноменологичен, и в изследователски аспект. Подрастващите и тяхната психика, както и поведението им е повлиявано и от микросредата, родителските характеристики, и от връстниците в училище, а и от по-широкия социален контекст – макросредата. На дисертанта е било необходимо да обхване широк кръг изследвания и голям брой литературни източници именно поради

многогранността на дискутираната сфера. Още тук трябва да се посочи, че Варсамис демонстрира широка научна компетентност и задълбочено познание в проблематиката. В първата глава са разгледани всички основни аспекти на развитието на юношата – нервно-физиологично, когнитивно, социално- афективно развитие, като са представени съвременни проучвания в тази област. Теоретичният обзор обхваща концепциите за същността и структурата на семейството, както и неговата роля за развитие на юношата в контекста на взаимно интерактивна динамика.

На родителските стилове е посветено специално внимание в труда като са разгледани различни подходи и виждания относно контекста на родителството и в характера му на контролиращо поведение към детето. Представени са разнообразните влияния на родителския стил, както и спецификите на известните видове стил - авторитетен, авторитарен, разрешаващ и negliжиращ стил. Естествено, родителските поведения, насочени към подрастващите имат своите значими ефекти както за формирането на самостоятелност и автономност в юношите, така също могат да насочат към конформизъм, или пък към агресивност. В теоретичната глава на дисертацията е обърнато внимание и на други важни аспекти на родителските стилове като напр, тяхната социална и културна обусловеност, както и обвързаността им с конкретни цели на едно или друго развитие на дадено общество и култура. Доколко в едно общество се приемат за цел и ценност определени характеристики на юношеското поведение с оглед развитието на подрастващите, може да повлиява и социализационните стратегии на семейно и родителско ниво.

В труда са представени основните теории, чийто обект са същността, видовете, причините за конфликти и за конфликтното поведение между хората. Както класически виждания, така и модерни подходи не са пропуснати в тази част на труда. Конфликтът като един силен фактор на човешките отношения, който може както да фрустрира, така и да мотивира за следващи действия, личността, да

променя, развива или разпада междуличностни и междугрупови отношения, е с дълга научноизследователска традиция. Дисертантът показва добро познаване и в тази проблемна сфера. Представени са накратко класическите теории за конфликта – от марксистическа, през фрустрационна, икономическа и т.н. Източниците и причини за конфликта също не са пропуснати.

Важен параграф и пряко свързан с изследването на докторанта е този относно стиловете и стратегиите за разрешаване на конфликтите. е много значима научна и научнопрактическа сфера, в която са разработени видове стратегии при конфликтни ситуации. Общата категоризация на стратегиите, разглеждана от Варсамис, очертава три широки категории: сътрудничество, конфронтация и избягване/отстъпване за решаване на конфликти (Sternbe) Както пише докторантът стратегиите за решаване на конфликтите могат да се описват като „поведенчески алтернативи или комбинации от поведенчески алтернативи“. Възможностите са разнообразни за излизане или развитие на конфликта – от търсене на взаимно разбиране, приемане на чуждите нагласи, виждания, действия, взаимно направени компромиси, през силна конфронтация, конфликтующи действия, водещи до задълбочаване на конфликтите до изход от ситуацията или т.нар. избягване. Правомерно е отбелязано, че реалното управление на конфликтите изисква търсене на сътрудничество, проява на разбиране и емпатия, „съвместно преосмисляне на конфликта“ и дори извинения, взаимно приемане на исканията на отсрещната страна и много други знаци и символи на общуването могат да допринесат за решаване на една сложна ситуация.

Следват параграфи от теоретичната част на дисертацията, които поставят директно въпроси и анализират проучванията в тази сфера относно проявата, стиловете на решение на конфликти при юношите в различните контексти – училище и възраст при родителите.

Пет различни стила за управление на конфликти, които по-късно се включват и в изследването съдържа типологията на авторите на методиката (...): съревноваващ,

сътрудничаш, компрометиращ, избягващ и приспособяващ. В периода на юношеството и на динамичното развитие на индивида, действително възникват множество неразбирания, спорове, които нерядко се превръщат конфликти както в семейството, така и в училище, между връстници и т.н. Отделено е внимание на изследванията в тази сфера и са поставени акценти върху спецификата на конфликтите между родители и юноши.

Емоционалната интелигентност е друг основен конструкт, включен в дисертационното изследване. За разлика от теориите за конфликта, това е по-нов конструкт, за който Варсамис цитира определението на изследователите, които го въвеждат Salovey & Mayer 1990 г. и определят като «форма на социална интелигентност, която включва способността да се наблюдават собствените и чуждите чувства и емоции, да се прави разлика между тях и да се използва тази информация, за да се ръководят мислите и действията“ Теорията им е разгледана аналитично в труда и след това е свързана с юношеството. Особено важен е параграфът, в който се представя state of art на сферата, в която се търсят връзки между родителски стилове, емоционална интелигентност и стилове на справяне с конфликти на юношите. И това именно дава възможност да се проследи наличието на изследвания по отношение въпросите на родителство и емоционална интелигентност в юношество, които се оказват твърде малко. Това още веднъж подчертава актуалността и приноса на тази дисертация поставяйки тези проблеми в изследователски ракурс.

Във втора глава е представена методология на изследването. Основната цел е «да се изследват връзките между емоционалната интелигентност на гръцките юноши, предпочитаните им стилове за справяне с конфликти и родителските стилове на техните родители.»

Препоръката ми към тази част е, че би било добре да се поясни допълнително необходимостта от търсенето на важни взаимовръзки с пола на родителите – по линия на феноменология на конфликти, на емоционална интелигентност, и другите

променливи във връзка с юношеската възраст. Хипотезите би трябвало да се опират на конкретни препратки, литературни източници.

Използвани релевантни методики като скалите за родителски стилове, въпросника за самооценка на Томас-Килман, самооценъчен тест за емоционална интелигентност на Schutte. Коректно са представени всички резултати както графично, така и в текст.

Особено ценно е че изследването е двустранно и обхваща както извадката на юноши, така и техните двама родители. Важна разлика е уловена - докато при майките доминират авторитетният и разрешаващ родителски стил, то при бащите повече проявени са авторитарният и negliжиращият стил. Потърсени са всички връзки на стиловете на родителство с начините на решаване на конфликти, влиянието на пола на родителите или на юношите, връзката с ЕИ.

Използвани са разнообразни статистически методи – корелативен анализ, ANOVA , posthoc сравнения, кростабулация и др., а и всички резултати са тълкувани правомерно според получените различия и взаимовръзки. Детайлно обсъждане на всички резултати от изследването, които са и интересни и значими относно сферата на изследване – юношеската психология и справянето им с конфликти. Потвърдени са основните очаквания в изследването. Сред значимите изводи са напр., разрешаващ родителски стил на майката се свързва с по-висока ЕИ при юношите и по-добри умения за управление на емоциите, а авторитарният стил на майките се свързва с по-ниска ЕИ. По отношение на стила на бащите се доказва, че авторитетният стил се свързва с по-висока ЕИ на юношите, а negliжиращият – с по-ниска ЕИ и всички нейни компоненти при юноши. Изведени са ценни научни и практически изводи за влиянието на полово-ролевите позиции на родителите, които могат да са полезни както на родители, така и на педагози. Родителският стил се оказва съществен и за избора на стратегии от юношите при решаване на конфликти. Установени са и немалко други взаимозависимости по отношение на пола на юношите, стиловете за справяне с конфликти и нивата на ЕИ. Положителен факт е че

докторантът проследява съответствието на постигнатите резултати и изводи с предишни изследвания в психологията.

Но въпреки конкретните резултати, все пак това е на експлораторно ниво и ще са необходими по-големи, а и по-разнообразни извадки, за да могат да бъдат изградени препоръки за разработване на програми за в областта на повишаване родителската компетентност и умения в социализиране и развитие на емоционалната интелигентност на подрастващите. Не би трябвало да се обобщава че това са данни и изводи за гръцките юноши изобщо поради размера на извадката, но така или иначе дисертационният труд е обещаващо изследване, при това с една рядко срещана в докторантските текстове, детайлна дискусия на цялото проучване.

Приносните аспекти на дисертацията би трябвало да са формулирани в по-синтезиран вид, а не като съответни на всеки основен резултат от изследването. Това не означава че не са постигнати, а засяга тяхното релевантно представяне в докторантската работа. Твърде големият брой не е необходим, за да се отчетат много добрите качества на труда. По отношение на последния принос бих предложила той да касае основно практическата насоченост на изследването и неговите изводи, а не като статистически ресурс, поради твърде ограничената извадка.

Докторантът има 4 публикации по темата на английски език. Авторефератът отразява адекватно текста на дисертацията.

На базата на високо положителните качества на представения дисертационен труд, убедено предлагам на уважаемото научно жури да бъде гласувано присъждането на научната и образователна степен „Доктор“ на Димитриос Варсамис.

19.05.2023 г.

Рецензент:

Проф. д-р Йоланда Зографова

REVIEW

By Prof. Dr. Yolanda Zografova - Institute for Population and Human Research,
BAS

PhD thesis: Influence of parenting styles and emotional intelligence on ways of dealing with conflict situations in Greek adolescents, by PhD student Dimitrios Varsamis. According to the procedure for obtaining the educational and scientific degree "doctor", Area of higher education: 3. Social, economic and legal sciences, Professional field: 3.2 Psychology, Field: "Pedagogical and developmental psychology"

The dissertation work of Dimitrios Varsamis is dedicated to a highly current and significant topic, affecting both adolescents and their mental well-being, as well as their parents and their relationships, affecting the psyche and lifestyle of their children on a daily basis. In the modern context of accelerated penetration of modern technologies from an early age, the strong influence of social networks on the thinking and relationships of adolescents, still the family is the safe traditional environment for the safe and normal development of children. It is also the first socializing factor in an individual's life.

The dissertation contains 137 pages and is structured in an introduction, three chapters, summary, conclusions, contributions, bibliography and appendices. The literary sources used are 213 titles in Latin.

The complexity of the period of adolescence is one of the difficult challenges in both phenomenological and research aspects. Adolescents and their psyche, as well as their behavior, are influenced by the micro-environment, parental characteristics, and peers at school, and by the wider social context – the macro-environment. It was necessary for the dissertation to cover a wide range of

studies and a large number of literary sources precisely because of the versatility of the discussed field. Even here, it should be pointed out that Varsamis demonstrates broad scientific competence and deep knowledge of the issue. In the first chapter, all the main aspects of adolescent development - neuro-physiological, cognitive, social-affective development are considered, and modern studies in this field are presented. The theoretical overview covers concepts of the nature and structure of the family, as well as its role in adolescent development in the context of mutually interactive dynamics.

Parental styles are given special attention in the work, as different approaches and views regarding the context of parenting and its nature of controlling behavior towards the child are examined. The various influences of the parenting style are presented, as well as the specifics of the known types of style, with accent on four styles- authoritative, authoritarian, permissive and neglecting. Naturally, parental behaviors aimed at adolescents have their significant effects both for the formation of self-reliance and autonomy in adolescents, and can also lead to conformity or aggressiveness. In the theoretical chapter of the dissertation, attention is also paid to other important aspects of parenting styles, such as, for example, their social and cultural conditioning, as well as their connection with specific goals of one or another development of a given society and culture. To what extent certain characteristics of adolescent behavior are accepted as a goal and value in a society with a view to the development of adolescents, can also influence the socialization strategies at the family and parental level.

The work presents the main theories, the subject of which are the essence, types, causes of conflicts and conflict behavior between people. Both classical views and modern approaches are not omitted in this part of the work. Conflict as a strong factor of human relations, which can both frustrate and motivate for further actions, personality, change, develop or break interpersonal and

intergroup relations, has a long scientific research tradition. The dissertation shows good knowledge in this problem area as well. The classic theories of the conflict are briefly presented - from Marxian, through frustration, economic, etc. The sources and causes of the conflict are also not overlooked.

An important paragraph and directly related to the PhD student's research is the one on conflict resolution styles and strategies. It is a very significant scientific and scientific-practical field in which types of strategies in conflict situations have been developed. The general categorization of conflict resolution strategies discussed by Varsamis outlines three broad categories: cooperation, confrontation, and avoidance/withdrawal for conflict resolution (Sternbe). As he writes conflict resolution strategies can be described as "behavioral alternatives or combinations of behavioral alternatives" . The possibilities are diverse for exiting or developing the conflict - from seeking mutual understanding, accepting other people's attitudes, views, actions, mutually made compromises, through strong confrontation, conflicting actions leading to deepening of the conflicts to a way out of the situation or the so-called avoidance. It is legitimate noted that real conflict management requires seeking cooperation, showing understanding and empathy, "jointly rethinking the conflict" and even apologies, mutual acceptance of the other party's requests and many other signs and symbols of communication can contribute to solving a complicated situation.

The following paragraphs from the theoretical part of the dissertation directly pose questions and analyze the studies in this field regarding the manifestation, styles of conflict resolution among adolescents in different contexts - school and at home with parents.

Five different styles of conflict management, which are later included in the study, contain the typology of the authors of the methodology Thomas & Kilmann: competing collaborating, compromising, avoiding and

accommodating. In the period of adolescence and the dynamic development of the individual, many misunderstandings and disputes actually arise, which often turn into conflicts both in the family and at school, between peers, etc. Attention is paid to research in this area and emphasis is placed on the specifics of conflicts between parents and adolescents.

Emotional intelligence is another major construct included in the dissertation research. Unlike conflict theories, this is a newer construct, which Varsamis cites as defining the researchers who introduced it Salovey & Mayer 1990 as “that involves the ability to monitor one's own and others' feelings and emotions, to discriminate among them and to use this information to guide one's thinking and actions”. Their theory is presented analytically in the work and then related to adolescence. Particularly important is the paragraph presenting the state of the art in the field in which relationships between parenting styles, emotional intelligence, and adolescent conflict coping styles are sought. And this makes it possible to trace the availability of research on the issues of parenting and emotional intelligence in adolescence, which turns out to be very rare. This once again underlines the relevance and contribution of this dissertation by placing these issues in a research perspective.

In the second chapter, the research methodology is presented. “The main purpose of research was to investigate the relations between Greek adolescents’ emotional intelligence and conflict handling styles and their parents’ parenting styles.”

My recommendation for this part is that it would be good to further clarify the need to study the important interrelationships with parents' gender - along the lines of conflict phenomenology, emotional intelligence, and other variables in relation to adolescence. Hypotheses should be based on specific references, literary sources.

Relevant methods such as parenting style scales, Thomas-Kilman self-assessment questionnaire, Schutte's emotional intelligence self-assessment test are used. All results are correctly presented both graphically and in text.

It is particularly valuable that the study is two-sided and covers both the sample of adolescents and their parents. An important difference was captured - while the authoritative and permissive parenting style dominates in the mothers, the authoritarian and neglecting styles are more manifested in the fathers' behavior. All relationships of parenting styles with ways of solving conflicts, the influence of the gender of parents or adolescents, the relationship with EI were sought.

A variety of statistical methods were used - correlational analysis, ANOVA, posthoc comparisons, crosstabulation, etc., and all results were interpreted relevantly according to the obtained differences and interrelationships. The detailed discussion of all the results of the research, is interesting and significant regarding the field of research - adolescent psychology and coping conflicts strategies. The main expectations of the study were confirmed. Among the significant findings are, e.g., mothers' permissive parenting style was associated with higher adolescent EI and better emotion management skills, and mothers' authoritarian style was associated with lower EI relative to fathers' style it is proved that the authoritative style is associated with higher EI in adolescents, and the neglecting style is associated with lower EI and with all its components in adolescents. Valuable scientific and practical conclusions have been drawn about the influence of parents' gender-role positions, which can be useful to both parents and educators. Parental style also appears to be significant for adolescents' choice of conflict resolution strategies. A number of other interdependencies have also been found regarding adolescent gender, conflict coping styles, and levels of EI. It is a positive fact that the doctoral student tracks the correspondence of the achieved results and conclusions with previous research in psychology.

But despite the specific results, this is still at an exploratory level and larger and more diverse samples will be needed to be able to propose recommendations for the development of programs in the field of increasing parental competence and skills in socialization and development of the emotional intelligence of adolescents. It should not be generalized that these are data and conclusions about Greek adolescents in general due to the size of the sample, but in any case, the dissertation is a promising study, with a detailed discussion of the entire study, which is rare in doctoral texts.

Contributory aspects of the thesis should be formulated in a more synthesized way, rather than as corresponding to each main result of the research. This does not mean that they are not achieved. It's about their relevant presentation in the doctoral work.. Regarding the last contribution, I would suggest that it mainly concerns the practical focus of the research and its conclusions, and not as a statistical resource, due to the limited sample.

The PhD student has 4 publications on the topic in English. The abstract adequately reflects the text of the dissertation.

On the basis of the highly positive qualities of the presented dissertation work, I confidently propose to the esteemed scientific jury to vote on the award of the scientific and educational degree "Doctor" to Dimitrios Varsamis.

19.05.2023

Reviewer: Prof. Yolanda Zografova, DPhil